

RIKSU.NET - TYYLIOPAS RIIHIMÄEN ARKKITEHTUURIIN

1900-luvun alun jugend ja perinteinen puutalorakentaminen

Vuosisadan vaihteen uudesta modernista arkkitehtuurin tyyliuunnasta puhutaan rinnakkain kansallisromantiikkana, jugendina ja art nouveau'na. Kansallisromanttinen arkkitehtuuri syntyi itsenäisyydestä haaveilevassa Suomessa osaksi vastareaktion vällinneille venäläistämistoimille. Tyyliissä haluttiin korostaa suomalaisen rakentamisen erityispiirteitä sekä juuria ja näin kohottaa kansakunnan itsetuntoa. Suomalaisessa jugendille oli tyypillistä keskiajan arkkitehtuurin ihailu (esim. vanhat kivilinnat ja -kirkot), käsityöläisyyden korostaminen, kansankulttuurista inspiraationsa saaneen ornamenttiikan hyödyntäminen ja kotoperäisten rakennusmateriaalien, kuten luonnonkivien ja puun, hyödyntäminen. Suomessa jugend-tyyliä hyödynnettiin erityisesti suurissa liike- ja kerrostaloissa, huvilatyyppisessä omakotitaloissa, taiteilijoiden maaseutuateljeissa sekä rautatie-, kirkko- ja museorakennuksissa. Hämeenkadulla ei valitettavasti ole yhtään kyseisen tyylin rakennusta. Esimerkki Riihimäellä sijaitsevista jugendrakennuksista on Paloheimonkatu 11:sta sijaitseva omakotitalo.

Vuosisadan vaihteessa suomalaisilla maaseutupaikkakunnilla rakennettiin edelleen etupäässä pienehköjä puutaloja, joiden rakennustapa, -materiaalit ja -muoto olivat perua aikaisemmalta vuosisadalta. 1900-luvun alussa puuarkkitehtuurissa alettiin ottaa vaikutteita kivirakennuksista. Julkisivuja jäseneltiin erilaisiin kenttiin, pysty- ja vaakalautoituksen välillä vaihdeltiin, puusta veistettiin ja sahattiin erilaisia koristeaiheita ja ikkunoiden kokoa pyrittiin suurentamaan. 1800-luvun lopulla yleistynyt ikkunoiden T-kirjaimen muotoinen puitejako oli suosittu.

Tunnista jugendtalo

- Kotimaiset luonnonmateriaalit, kuten kivi, puu, tiili
- Koristeellinen julkisivu
- Epäsymmetrinen muoto, ns. orgaaninen estetiikka, esim. erikokoiset ikkunat, tornit, ulokkeet. Rakennuksen ajateltiin olevan kuin kasvi, joka voi kasvaa eri suuntiin.
- Kasvi-, eläin- ja ornamenttiaiheet, suosittuja olivat esim. karhut, oravat ja kävyt
- Pieniruutuiset ikkunat

1920-luvun pohjoismainen klassismi

1920-luvun arkkitehtuurin esikuvana olivat kreikkalais-roomalaiset antiikin rakennukset. Pohjoismaiseksi klassismiksi nimetty tyyli hyödynsi antiikin rakennusten muotokieltä sekä rakennuksen mittasuhteissa että yksityiskohdissa. Rakennusten koristelu on usein niukkaa ja julkisivussa noudatetaan muotokuria, eli samankaltaiset muodot toistuvat samanlaisina koko rakennuksessa. Suositujia koristeaiheita olivat esimerkiksi medaljongit, nauhat, pylväät ja pilasterit. Julkisivun eri osien, kuten ikkunoiden, ovien ja kattolistojen, sommittelun lähtökohtana olivat eheät geometriset perusmuodot. Julkisivumateriaalina käytettiin yleensä sileää rappausa tai punatiiltä. Ikkunoissa suosittiin erityisesti kuusi- ja yhdenksänruutuisia ikkunoita. Vuosikymmenen loppupuolella rakennusten mallitalliset koristeaiheet vähenivät entisestään ja rakennusten julkisivut muuttuivat yhä pelkistetyimmiksi.

Riihimäestä tuli kaupunki eli kaupunkimainen kunta vuonna 1922. Kauppalaan laajentumis- ja kehittämistyön suuntaviivaksi tilattiin arkkitehti Otto Iivari Meurmanilta uusi asemakaava vuonna 1921, jossa hahmoteltiin yksityiskohtaisesti tulevaisuuden kaupunkia. Asemakaavassa esitettiin karttamuodossa suunnitelma siitä, miltä valitun alueen rakennettu ympäristö voisi näyttää tulevaisuudessa. Asemakaavalla myös asetetaan tietyt sääntöjä ja määräyksiä sille, minne ja minkälaisia rakennuksia alueelle saa rakentaa. Meurman teki suunnitelmistaan niin yksityiskohtaiset, että hän sisällytti asemakaavaan karttojen lisäksi myös julkisivu- ja katupiirustuksia suunnitelluista rakennuksista ja katunäkymistä. Pohjoismaisessa klassismissa katunäkymistä haluttiin mahdollisimman yhtenäisiä ja keskustan liike- ja asuintalot tuli rakentaa kiinni toisiinsa yhtenäiseksi rakennusmuuriksi. Myös Meurman hahmotteli Riihimäen keskustaan tällaista rakennusten muurimaista yhtenäisyyttä. Asemakaavan suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet rakennusten osalta yhtä lukuunottamatta. Valtakadun ja Kauppakadun kulmassa sijaitseva Västäräkin kivirakennus on ainoa puhtaasti suunnitelman mukaan toteutunut rakennus Riihimäellä.

Tunnista pohjoismainen klassismi

- Yksinkertainen ja yhtenäinen julkisivu
- Niukka koristelu, joka lainaa aiheita antiikista, kuten pylväät, pilasterit ja medaljongit
- Julkisivun muotokuri, samanlaiset muodot toistuvat samanlaisina, esim. Ikkunat
- Julkisivu yleensä sileäksi rapattu tai punatiiltä
- Kuusi- ja yhdenksänruutuiset ikkunat tavallisimpia
- Harja- tai taitekatto

1930-luvun funktionalismi

Funktionalismi oli uusien nuorten arkkitehtien, kuten Alvar Aallon ja Erik Bryggmanin, ulkomailta Suomeen 1920-luvun lopulla tuoma tyyli-suunta. Funktionalismi pyrki tarkastelemaan arkkitehtuuria yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Nopean teollistumisen ja kaupungistumisen myötä monet asuivat ahtaasti ja epäterveellisissä oloissa. Uusilla yksinkertaisilla ja tarkoituksenmukaisilla rakennuksilla pyrittiin ratkaisemaan asutuksen ongelmia ja samalla luoda uutta modernia kaupunkikuvaa. Funktionalismin kantavana ideana on, että rakennuksen ulkomuodon tulee vastata rakennuksen käyttötarkoitusta ja toimintaa.

Funkkisirakennuksen tunnistettavimpia tyyli-piirteitä ovat tasakatto, vaalea tasainen rappausjulkisivu, erittäin pelkistetty ulkomuoto ja nauhamaisesti sommitellut ikkunat. Rakennusten sisätiloissa pyrittiin myös yksinkertaisuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen. Ikkunoiden tarkoituksena oli ohjata sisätiloihin mahdollisimman paljon auringonvaloa, jonka koettiin olevan asukkaiden terveyden ja viihtyisyyden kannalta merkittävää.

Tunnista funkkistalo

- Rakennuksen ulkomuoto vastaa rakennuksen käyttötarkoitusta
- Laatikkomaiset muodot, yleensä vaakasuuntaan painottuneet
- Hyvin yksinkertainen julkisivu, ei koristeluja
- Tasakatto
- Vaalea, tasainen rappaus julkisivussa
- Nauhaikkunat
- Rakennusmateriaaleissa betonin ja lasin suosiminen
- Aurinkoparvekkeet ja kattoterassit

1940-50-lukujen jälleerakennuskausi

Sotien jälkeen Suomessa alkoi jälleerakennuskausi. Pommituksissa vaurioituneet rakennukset piti rakentaa uudelleen ja Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden ihmisille tuli rakentaa uusia koteja. Sodan jälkeen rakennusmateriaaleista oli suuri pula ja käytännön pakosta palattiin osittain takaisin perinteisiin rakennusmenetelmiin, -materiaaleihin ja -muotoihin. Samalla rakennuksien julkisivuihin ilmestyi jälleen vähäistä koristelua, esimerkiksi seinäreliefejä. Jälleerakennuskaudella rakentaminen painottui asuntopulan vuoksi pientalorakentamiseen maaseudulla ja kaupunkien laita-alueille kaavoitettuihin uusiin asuinalueisiin, lähiöihin. Arkkitehdit alkoivat suunnitella eri tarpeisiin tyyppitalomalleja ja Rakennustieto-kortiston, joiden avulla tavalliset kansalaiset pystyivät rakentamaan itselleen oman talon. Tyyppitalopiirustusten avulla valmistuivat myös rintamamiestalon, jotka ovat edelleen Suomen yleisin omakotitalotyyppi.

Rakennusmateriaalipula vaikutti siihen, että esimerkiksi kerrostaloihin rakennettiin funktionalismiin verrattuna suhteellisen pieniä ikkunoita. Tasakattojen valmistaminen oli rakenteellisesti ja materiaalisesti vaativampaa, joten jälleerakennuskaudella taloissa suosittiin perinteistä loivaa harjakattoa. Kerrostalojen julkisivut olivat yleensä rapattuja, sileän rappauksen lisäksi yleistyi myös röpelöinen roiskerappaus sekä harjattu tai kammattu rappaus. Rappauksen värityksessä suosittiin luonnonläheisiä sävyjä, kuten ruskean eri sävyjä. Kerrostalojen asuntokohtaiset parvekkeet muuttuivat yleisemmiksi, tavallisesti parvekkeet olivat metallikaiteisia.

Tunnista jälleerakennuskauden rakennus

- Niukka muotokieli
- Vähäinen koristelu ja yksityiskohdat, esim. ulokkeet, pelkistetyt koristeaiheet
- Julkisivussa joko sileä tai röpelöinen rappaus
- Perinteiset rakennusmateriaalit, kuten tiili ja puu
- Maanläheinen väritys, esim. ruskean ja keltaisen eri sävyt
- Luonnonläheisyys ja pyrkimys asuntojen avaruuteen ja selkeyteen
- Loiva harjakatto
- Pienehköt ikkunat
- Pienten parvekkeiden yleistyminen

1960-luvun modernismi

Riihimäki muuttui kauppalasta kaupungiksi 1.1.1960. Samoihin aikoihin Suomessa oli alkanut uuden rakentamisen aikakausi, jota leimasi voimakas kaupungistuminen ja rakentamisen tehokkuuden vaatimus. Muuttoliike oli yhä voimakkaampaa maaseudulta kaupunkeihin ja uudet asukkaat tarvitsivat kipeästi asuntoja. Nopean asuntotuotannon varmistamiseksi talojen rakentamisessa alettiin hyödyntää yhä enemmän tehtaalla valmiiksi valmistettuja elementtejä paikallaan rakentamisen sijaan. Suomalaisen arkkitehtuurin modernismi sisälsi poliittisen ulottuvuuden, jossa korostettiin rakentamisen päämäärinä demokratiaa, tasa-arvoa, kansanterveyttä ja sosiaalista hyvinvointia.

Arkkitehdit kapinoivat 1960-luvulla entisiä arkkitehtonisia tyyliä vastaan ja kokivat aikaisempien vuosikymmenten rakennukset vanhanaikaisiksi. Arkkitehtuurin pyrkimyksenä ei ollut enää luoda kaupunkikuvasta yhtenäistä kokonaiskuvaa vaan uusien rakennusten haluttiinkin erottuvan selvästi vanhoista rakennuksista. Vanhojen rakennustyylien ja -muotojen kopiomista haluttiin välttää ja pyrkimyksenä oli luoda täysin uudenlaisia, moderneja rakennuksia.

Kaupunkisuunnittelussa arkkitehtien rooli korostui, kun perinteinen puutalomiljöö sai useilla paikkakunnilla väistyä uuden rakennuspinta-alan tehokkaasti hyödyntävän rakentamisen tieltä. Nykyaikainen pilari-palkki-järjestelmä mahdollisti uudenlaisen ikkuna-aukotuksen ja tilasuunnittelun. Uusi rakennusjärjestelmä toi rakennuksiin toistuvat mittasuhteet, jotka antavat modernistisille elementtirakennuksille tunnistettavan säännömukaisen rytmityksen. Rakennuksissa suosittiin tasakattoisuutta, pintojen ja pintakäsittelyjen vähäeleisyyttä, ikkunoiden tuomista mahdollisimman lähelle ulkopintaa ja koristeaiheista luopumista.

Riihimäellä on lasitehtaan vuoksi poikkeuksellisen paljon modernistisia rakennuksia, joiden julkisivussa on hyödynnetty värillistä, läpinäkymätöntä julkisivulasia. Sitä on sijoitettu esimerkiksi ikkuna-aukkojen väleihin tai käytetty muuten julkisivun elävöittämisessä paljaan betoniseinän tai -elementtien lisänä. Hämeenkadulle rakennettiin 1960-luvulla runsaasti uusia asuin- ja liiketaloja, joiden tieltä purettiin vanhoja puutalokeskustan rakennuksia.

Myöhemmin 1960- ja 1970-lukujen vanhojen talojen purkuvimmaa on kritisoitu laajasti. Aikakauden betonirakennukset eivät myöskään kaikki ole kestäneet aikaansa ja ne koetaan nykyisin epäsiisteiksi tai jopa rumiksi. Modernistiset elementti- ja betonirakennukset ovat nyt peruskorjauksessa ja monen kohtaloksi on koitumassa purkaminen uuden rakennuksen tieltä. Tärkeää olisi kuitenkin säilyttää myös 1960- ja 1970-luvun rakennuksia kaupunkikuvassa, jotta myös sen ajan rakennushistoria saadaan säilymään.

Tunnista modernistinen rakennus

- Paljaan betonin käyttö julkisivuissa
- Valmiista rakennuselementeistä rakennettu
- Toistuvat mittasuhteet ja yhdenmukainen pelkistetty julkisivu

- Lamellitalotyyppi eli pitkänmallinen asuinkerrostalo, jossa on vierekkäin useampi yhdenmukainen porraskäytävä (vrt. Perinteinen pistetalo, jossa rappukäytäviä vain yksi)
- Tasakatto
- Tehostevärit
- Uudet julkisivumateriaalit, kuten julkisivulasin käyttö
- Ikkunat lähellä ulkopintaa

1980-luvun postmodernismi

Suomessa elettiin 1980-luvulla taloudellista nousukautta ja teknologian murrosta. Arkkitehtuurissa oli otettu opiksi 1960-luvun vanhojen rakennusten purkuinnostuksesta ja arkkitehdit olivat jälleen kiinnostuneita myös menneiden vuosikymmenten rakennustaiteesta. Rakennussuojelullisista kysymyksistä oli tullut merkittäviä ja vanhaa kerroksellista kaupunkikuvaa haluttiin vaalia. Modernismin jälkeistä arkkitehtonista kautta on yleisesti kutsuttu postmodernismiksi eli suoraan käännettynä modernismin jälkeiseksi. Postmodernismille on tyypillistä erilaisten historiallisten ja modernien rakennuselementtien luova yhdisteleminen. Postmodernistisessa rakennuksessa voi olla viitteitä monien eri tyylikausien rakennuksista, jotka yhdessä luovat rakennukselle leikkisän ja monitulkintaisen luonteen. Arkkitehtuurin monimuotoisuus alkoi vuosikymmenen aikana kasvaa ja saman aikakauden rakennukset voivat olla olomuodoltaan hyvinkin erilaisia.

Tunnista postmoderni rakennus

- Tilkkitäkkinäisyys, monien rakennuselementtien ja tyylien yhdisteleminen
- Vaikutteita historiallisista rakennuksista ja eri arkkitehtuurityyleistä
- Yksityiskohtien moninaisuus, suosittuja esim. pylväät, kapiteelit, pilasterit, medaljongit, pyöreät ikkunat, värikkyys, kattolyhdyt, ornamenttiikka ja sokkelikerroksen vaakaraidoitus
- Erilaiset ulokkeet, rakennusmassan venyttäminen ja geometrinen muotojen kanssa leikittely
- Uudet julkisivumateriaalit, kuten julkisivulaatat (esim. vaalea klinkkeri)
- Lasin ja erikokoisten ikkunoiden hyödyntäminen monipuolisesti julkisivussa
- Rohkea tehostevärien käyttö